

Kritisk literacy i danskfaget

Læsning og skrivning indgår i dag i menneskers liv på hidtil usete måder, og vi skylder vores børn at overveje, ikke bare *hvordan* de lærer at læse og skrive på nye måder, men også *hvilken rolle* skolen spiller i menneskers omgang med tekster og sprog som indlejrede i sociale kontekster og magtforhold. Som Kristine Kabel skriver i sit bidrag til dette temanummer, så kan ”Tekster ... medskabe, fastholde men også ombryde magtforhold.” I temanummeret sætter vi spot på, hvordan det kan foregå i danskundervisningen. Verden i dag kræver holdning og handling, og måden vi indgår i verden på gennem sprog, tekst og andre semiotiske udtryksformer udvikler sig konstant. Derfor er det heller ikke enkelt at tage emnet op, men måske vigtigere end nogensinde før. Viden om Literacy nr. 34 bringer os fra *Pølsetyven* i 2. klasse til kunstig intelligens og fake news i 9. klasse.

Hvad er kritisk literacy?

Lektor på DPU Kristine Kabel forsyner læseren med et aktuelt kompas over dimensioner af kritisk literacy i den indledende artikel i tidsskriftet. Hun skitserer feltet og præsenterer modeller til at forstå og udvikle kritiske tilgange til tekster i bred forstand i klasseværelset.

Kritisk literacy i indskolingen

Kritisk literacy er ikke en dimension i skolens arbejde, som er forbeholdt de ældste elever. Studerende og tidligere lærer Lise Kathrine Dahl Larsen udfordrer gængs praksis, hvor det kritiske perspektiv først tilføjes, når eleverne har lært at læse og skrive. I artiklen præsenteres både didaktiske principper for en kritisk tilgang til tekster i indskolingen og generelle handleforslag til sådan en undervisning.

Grunnskolelærer i Oslo kommune Oda Andrea Haug Stenslie og førsteamanuensis i norskdidaktik Ingvill Krogstad Svanes tager denne tråd op og udfolder et helt konkret forløb i en 2. klasse, hvor kritisk tænkning styrkes gennem arbejdet med skønlitteratur. Børnene læser billedbogen *Pølsetyven*, og undervisningen før, under og efter læsningen lægger op til at trække tråde til børns rettigheder generelt.

Kritisk literacy i modersmålsfaget

Således inspireret af pølsetyven og de norske 2. klasseselever kan du læse professor Atle Skaftuns refleksioner over sammenhænge mellem kritisk literacy og modersmålsfagets fortolkningsarbejde, dybdelæsning og skønlitterære tekster. I denne optik ser vi den kritiske tilgang som iboende modersmålsfagets nærlæsninger af litteratur.

I næste del af tidsskriftet vender vi os mod de mange nye og digitale måder at læse, skabe og omgås tekster på i The Second Machine Age.

The Second Machine Age

Professor Kathy A. Mills mener, at sociale medier og kunstig intelligens kræver helt nye kritiske literacykompetencer af børn og unge. I hendes artikel får vi en definition af *The Second Machine Age*, og hun diskuterer, hvordan forståelse af blandt andet algoritmer er nødvendigt for udviklingen af demokratisk medborgerskab.

Med viden om The Second Machine Age kan du dykke ned i fænomenet falske nyheder på sociale medier sammen med lektorerne Kenneth Reinecke Hansen og Jonas Nygaard Blom. De har undersøgt, hvilke kompetencer elever i en 9. klasse bruger til at opdage, afkode og kritisk forholde sig til falske nyheder på sociale medier. I forlængelse af undersøgelsens resultater præsenteres en didaktisk spørgeramme til arbejdet med nyhedsliteracy i skolen.

At forholde sig kritisk til tekster på de sociale medier er ikke alene en udfordring for grundskolens elever. Stipendiat i uddanningsvitenskap Lisbeth Elvebakk og professor Marte Blikstad-Balas har undersøgt, hvor kritisk lærerstuderende selv læser tekster på sociale medier. Deres undersøgelse viser behov for, at kommende lærere også udvikler deres kritiske læsning.

I projektet *Critical Literacy in a Digital and Global Textual World* savnede lærerne også selv kritiske kompetencer i tekstarbejdet: «Jeg tror vi trenger akkurat det samme som vi prøver å undervise elevene våre i. Det er fryktelig mange av oss voksne som også er ganske naive når det gjelder hva vi finner på nett.» I projektet udviklede en gruppe forskere derfor i samarbejde med lærere en didaktisk model med flere faser til kritisk tekstarbejde i udskolingen. Artiklen er skrevet af professorerne Aslaug Veum og Gunhild Kvåle.

Fra kritisk literacy til kritiske momenter

I den afsluttende artikel løfter vi blikket og bliver klogere på sprog og kritisk literacy som noget, der kan ombryde vores forståelser af sprog som fænomen og ikke mindst sproglige stereotyper og sprogsyn som magtudøvende i skolen. Lektor Helle Pia Laursen vender tilbage til interviewdata fra forskningsprojektet *Tegn på sprog* i et *cross-case*-perspektiv med fokus på børns refleksive narrativer. Gennem et blik på dem som kritiske momenter undersøger hun, hvordan disse narrativer kan give indsigt i børnenes refleksioner over, hvad det vil sige at kunne sprog og være læser, når tænkningen om sprog forankres i sted og bevægelse.

God læselyst

Katja Sørensen Vilien & Nina Berg Gøttsche, redaktører